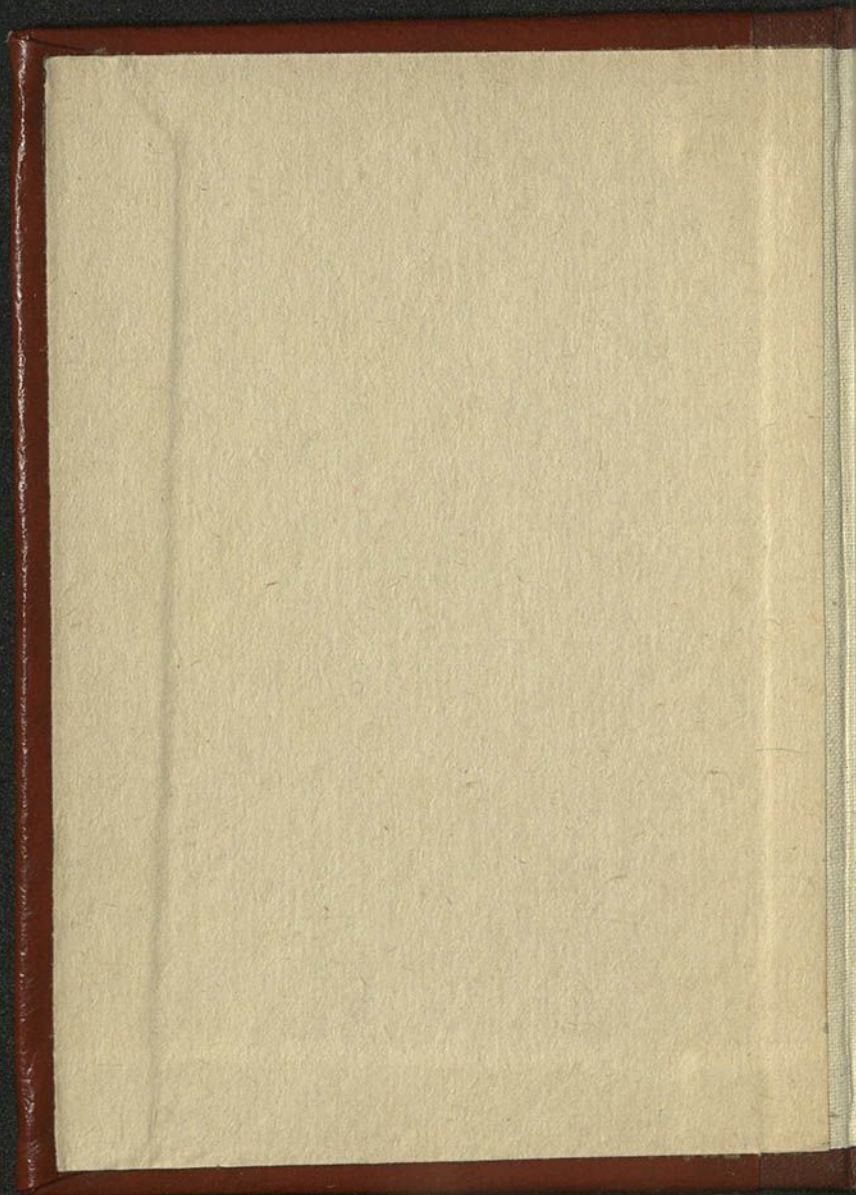
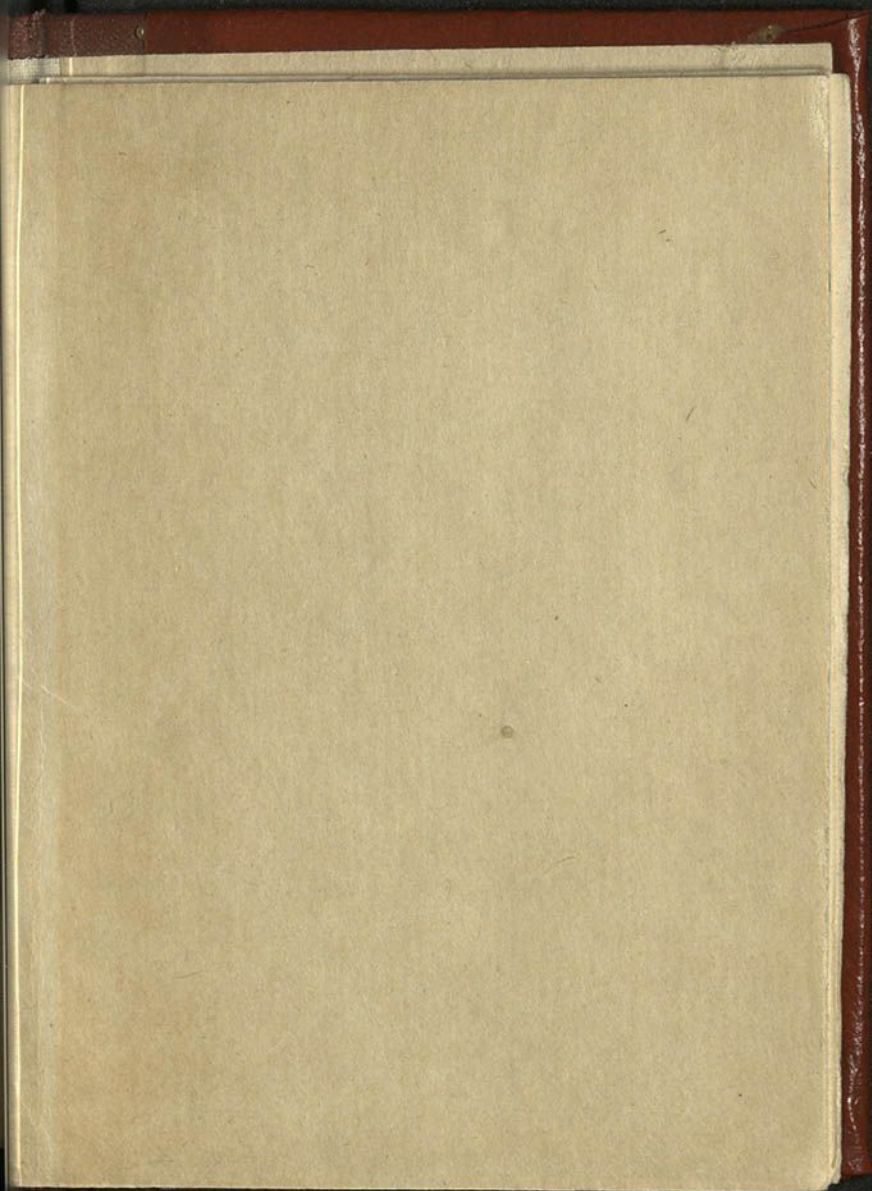
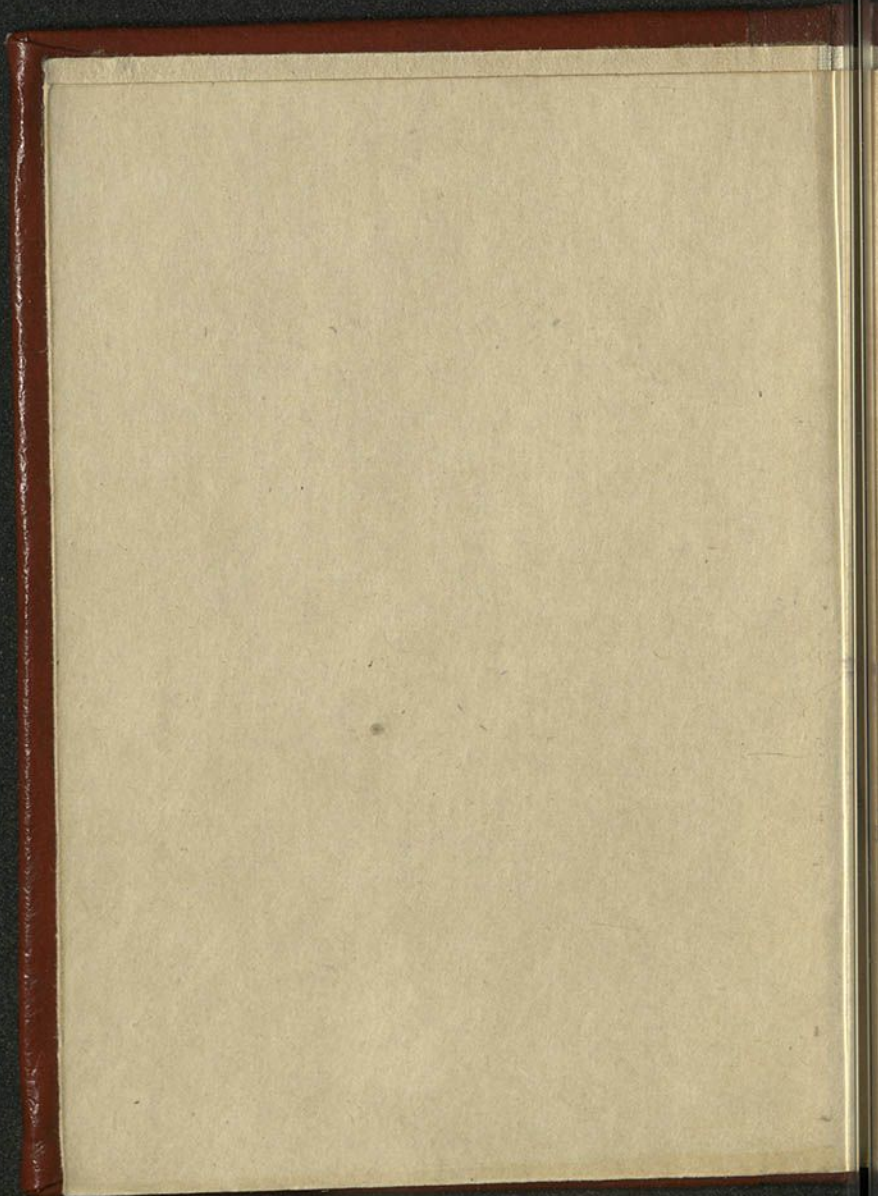

Ба 54905

Міхась Зарэцкі
Падарожжа на
НОВУЮ ЗЯМЛЮ.

DA 549058P

МІХАЎ
ЗАРЭЦКІ

Г
О
В
О
Р
У
Б
У
Ж
Э
М
Л
Ю

П
А
Д
А
Р
О
Ж
Ж
А
Н
А

БЕЛАРУСКАЕ
ДЗЯРЖАЎНАЕ
ВЫДАВЕЦТВА

1994 г. Б А 54905

25. 0 4. 2009

Мы выехалі.

Даўней Амэрыкі і іншыя новыя краіны «адчынялі» такім парадкам. Садзіўся які-небудзь Колумб або Васко-дэ-Гама ў човен, настаўляў парусы і плыў, куды вочы глядзяць, аж датуль, пакуль човен не ўразаўся ў сухую зямлю. Тады ён высакваў з чоўна, ставіў адпаведны сыцяг і пачынаў біць туземцаў... Краіна лічылася «адчыненай».

Цяпер падобныя справы робяцца іначай... Але трэба ўсё па парадку; трэба пачынаць так, як пачынае кожны прыстойны журналісты.

Мы выехалі і г. д.

Вось некалькі слоў пра поезд. Нічога няма больш сымпатычнага, больш прыемнага, больш лагоднага, больш прытульнага, больш спакойнага, як пасажырны поезд на слуцкай

лініі. Калі я еду на ім, мне заўсёды здаецца, што я еду на добрай старой шаўлюжцы, і мне страшэнна хочацца саскочыць нахаду і прабегчы трушком, трымаючыся адной рукой за яе сіваю аблезлую грыву. Як я першы раз садзіўся на гэты поезд, дык страшэнна сьпяшаўся, баючыся, каб не астацца. Адзін спрактыкаваны грамадзянін тады ахаладзіў быў мяне пагардліва-горкай заўвагай:

— Ня турбуйцеся! Пакуль ня мінуў сэмафор—заўсёды дагоніце...

Ціхае, мяккае восенскае раньне. Старое ласкавае сонца, павучыньне, пажоўклае поле (яшчэ дзе-ні-дзе непажаты авёс), яснасьць, празрыстасьць наўкола. На мізэрных станцыях прадаюць з вазоў дулі і, хоць іх страшна ўкусіць, але мне ўсёроўна здаецца, што гэта славутыя слуцкія бэры. На станцыях публіка вылазіць з вагонаў, купляе дулі, шлындае па пэрону, заходзіць нават у станцыйны лясок (старая шаўлюжка не ўцячэ!); чуваць млявая яшчэ санлівая гутарка. Мы таксама ходзім, адгадваем у аспалых жаночых тварах слуцкіх красунь, расчароўваемся.

Ціша і спакой...

Склад нашай экспэдыцыі такі: Зьмітро Халімонавіч Прышчэпаў і я. На ст. Урэчча нас чакае любаньскі катафалк (у любаньскім РВК чамусьці завуць яго «брычка»), мы ўзлазім на катафалк і важна грымім са станцыі пад пачцівымі і злоснымі поглядамі мясцовых рамізьнікаў.

Пачынаюцца назіраньні і ўражаньні.

Мы едем.

Мы едем з поўначы на поўдзень па Любаньскаму раёну Бабруйскае акругі. Гэта мясцовасьць, складаўшая акрайную частку ранейшай Случчыны, злучыла ў сабе вольную шырыню случкіх стэпаў з бабруйскім бясплодзьдзем і беднасьцю. Спачатку вабіць, узьнімае настрой гэтая лёгкая шырыня, гэты роўны разгон бязмежных палёў, дзе-ні-дзе перарваны толькі невялічкімі пералескамі (у сьветмай празрыстасьці восені асабліваю радасьць абуджаюць адкрытыя бязлесныя далі), а потым прыглядаешся, прывыкаеш, і ў вочы ўбіваецца іншае: бачыш убогую пескаватую глебу, бачыш сляды мізэрных ура-

джаяў, бачыш змардаванья, з маладосьці старыя твары мясцовых сялян.

Змітро Халімонавіч зьвярнуў маю ўвагу на тое, што тут дужа рэдка сустракаюцца пасяленьні. Сапраўды, мы едзем тры вярсты, пяць вёрст, сем, восем—і навокал адно толькі пустое нуднае поле.

— І гэта ў той час, калі ў нас аграрная перанаселенасьць, калі дзесяткамі, сотнямі выяжджаюць сялянскія сем'і ў Сібір, на Далёкі Ўсход. Унутраная колёнізацыя—вось наша бліжэйшая задача.

І ён тлумачыць мне сутнасьць унутранай колёнізацыі, потым пераходзіць на інтэнсыўнасьць гаспадаркі, на севазвароты, на лубінізацыю. Дзівіцца, чаму нідзе ня відаць лубіну, ў той час калі тут ён можа зрабіць цэлую рэволюцыю. Я таксама выказваю вельмі цікавую думку аб тым, што каб тут разоў у колькі ўзьняць культуру гаспадаркі, каб правесці ўва ўсе бакі сошы ды абсадзіць іх фруктовымі дрэвамі, каб пабудаваць новыя вёскі—з каменнымі будынкамі, з чырвонымі стрэхамі, з электрычнасьцю,—дык-бы гэтая мясцовасьць была падобна на Нямецчыну...

Праяджаем праз лес. Што гэта за лес! Яго трэба бачыць—іначай уявіць яго немагчыма. Параўнаць яго можна хіба з валасамі на галаве ў шалудзівага. У гэтым лесе многа пчаліных калод—відаць, бортніцтва тут развінута ня слаба. Калоды грузна паўсядалі ў крывое карузлае сучча дрэў і здалёку робяць уражаньне нейкіх дзікіх непамерна-вялікіх пладоў. Калі калода на дубе,—здаецца, што гэта вырас на ім такі вялізарны жолуд.

Нудна ў такім недарэчным убогім лесе!

А вось і вёска. Возьнік гаворыць, што ад гэтае вёскі асталося сем вёрст. Ён сказаў праўду, ён толькі забыўся дадаць, што сама гэта вёска цягнецца, мабыць, ня менш як вярсты на дзье.

Сапраўды, дужа вялікая вёска. Вялікая, брудная і страшэнна бедная, прынамсі, на погляд. Няпрыемная вёска, хоць і жыў тут, як я потым даведаўся, наш поэт Алесь Дудар. Хаткі ў большасьці маленькія, падсьлепаватыя, дзеці худыя, абдзёртыя, жывёла дробная, худая. Завецца гэтая вёска—Таль.

Мой падарожнік штурхае мяне пад бок.

— Глядзі, колькі тут гарбузоў!

І тут, і потым у іншых вёсках мы бачылі цэлыя гароды, засеяныя гарбузамі. Сьпелыя гарбузы, як сытыя парасяты, грэлі на сонцы круглыя залатыя бакі і сваім ціхамірна-давольным выглядам рабілі досыць соліднае ўражаньне. Мы разважалі аб тым, ці ня варта было-б зьвярнуць большую ўвагу на пашырэнне ў Беларусі гэтае непераборлівае ў сэнсе глебы культуры.

(У гэтай мясцовасці гарбузамі кормяць жывёлу).

Мінулі вёску. Зноў поле, зноў нудная глухая пустэча. Нездалёк ад дарогі нейкае малое скародзіць вузенькую паласу. У яго шырокія даўгія штаны, шырокая і даўгая сарочка, наогул усё шырокае і даўгое. А сам—з клапа. Дужа комічная карцінка. Зьмітро Халімонавіч паказвае мне на гэта стварэнне і дабрадушна сьмяецца.

— Пасяўная кампанія ў поўным разгары...

На парозе Новай Зямлі.

З мястэчка Любані мы накіроўваліся далей на поўдзень, туды, дзе пачынаецца Палесьсе.

У м. Любані, у райвыканкоме, мы чакалі пад-
воды. Ветлы любаньскі народ хацеў паспры-
яць нам, выправіць нас і далей на тым самым
грамоздным катафалку, але з гэтага нічога
ня вышла. Спачатку коні не падышлі да ката-
фалка, потым, як другі раз памерылі, ката-
фалк не падышоў да коняй. Тады пабеглі
шукаць для нас (ці можа ад нас) якога-не-
будзь іншага спосабу.

Сама тады, як нам канчаткова надакучыла
чакаць, да райвыканкому падкаціла пара вя-
сёлых коняй, запрэжаных у самую сапраўд-
ную карахвашку. З карахвашкі выскачыў
нехта тоўсьценькі, камляваты, з шырокім ру-
мяным тварам, з мяккай бародкай, з цьвёр-
дымі энэргійнымі рухамі. Гэты тоўсьценькі
быў інжынэр Гнеўка, галоўны кіраўнік мэліо-
рацыйных работ гэтага раёну, той самы ча-
лавек, які нам быў і патрэбны.

Мы зараз-жа селі ў яго карахвашку і вы-
ехалі разам з ім з гасьціннае Любані.

Першае, што сустрэлі мы за Любаньню і
што было ўжо адной з характэрных адзнак
блізкага Палесься, гэта былі досыць вялікія
пясковыя ўзгоркі, амаль што голяы, толькі

рэдка-рэдка дзе зарослыя шорсткай купкава-
тай травой ды хударлявым хмызьняком. Та-
кія пяскі, сыпучыя пяскі, часта сустракаюцца
на Палесьсі. Вецер перасыпае іх, і яны пасу-
ваюцца ў пэўным кірунку, робячы часам не
малую шкоду. Мы потым бачылі, як на адным
хутары гэтыя дзюны схавалі пад сабой цэлы
вялікі гарод, абярнуўшы яго ў голую бяс-
плодную пустэчу.

Пяскі абрываюцца і перад намі адкры-
ваецца шэрая шурпатая роўнядзь балота. Мы
едзем усцьцяж па рацэ Арасе і ўсцьцяж па гэтай
рацэ цягнецца бязьмежны ланцуг балотных
абшараў, перамежаваных лясамі і пясковымі
выспамі. Пачынаецца Палесьсе.

Адразу-ж на нашым шляху сустракаецца
старая напоўзацягнутая канава. Тав. Гнеўка
тлумачыць нам, што гэта адзін з вядомых
«каналаў Жылінскага». Некалі генэрал Жы-
лінскі па загаду царскага ўраду праводзіў у
Палесьсі шырокую «мэліорацыю». Ён накапаў
шмат каналаў і па гэтых каналах паны-дра-
пежнікі зганялі ў чужыя краіны беларускі
лес. Гэтыя каналы не асушылі беларускага
Палесься—яны не для гэтага будаваліся—

затое яны знішчылі нязмерныя абшары адвечнага беларускага лесу.

Чым далей на поўдзень, тым больш і больш набывае вакольны ландшафт спецыфічных рысаў Палесься. Грунт робіцца ўсё ніжэй і ніжэй. Ад ст. Урэчча ў кірунку на поўдзень, у глыб Палесься, грунт спускаецца на 26 сажняў. На 26 сажняў!..

Пашлі лясы. Гэта ўжо зусім палескія лясы. Дуб і граб займаюць тут адно з першых месц—сям-там лес складаецца выключна з аднаго дубу. У нас, на маёй радзіме, няма гэтых лясоў, і таму я чую тут нешта новае, экзотычнае. Я прагна ўглядаюся ў ціхую таемную глыбіню гэтага лесу, і адчуваю максымум тае прыемнасці, якую можна адчуваць, трасучыся па рабрыстых палескіх грэблях.

Ох, гэтыя жорсткія, бязлітасныя грэблі! Яны мне даліся ў знакі. Яны, я ведаю, бралі стаўку на тое, каб усё-ткі ня выпусціць мяне жывога з Палесься. Але я перамог, я ня здаўся! Сьціснуўшы зубы і сударгава ўцупіўшыся ў драбіны воза, я на жыцьцё і сьмерць змагаўся з імі—і я перамог! У мяне толькі адар-

валася нешта ў сярэдзіне (напэўна, нешта дужа патрэбнае), але я застаўся жывы!

Мы пад'яжджаем. Асталася якая-небудзь вярста. Лес распоўзся ў дробны хмызьняк—хволяя карлікі-бярозкі, алешнік, лаза і паміж усяго гэтага—куп'е. Сумная, беспрасветная карціна. Але мне ня сумна, я адчуваю, як унутры ў мяне расьце прыемнае, радасна-трывожнае пачуцьцё, я з кожным крокам жывей і жывей адчуваю набліжэньне нечага дужа цікавага, нечага грандыёзнага.

І вось... Прымітыўная арка, зробленая з белых бярозавых палак. З гэтых самых палак на фронтоне аркі кароткі ляконічны надпіс: «Колфонд БССР».

Гістарычнае мінулае Новай Зямлі.

Праз Любаньскі раён Бабруйшчыны і далей, на Мазыршчыну, цячэ вялікая і прыгожая рака Араса. Пойма гэтай ракі, як і ўсіх рэк Палесься, мае да дзесяці і больш таго вёрст шырыні. А ў іншых мясцох яна ўдаецца ў бок глыбокім—вёрст у дваццаць—мяшком, утвараючы суцэльны балотны масыў. Адзін з гэтых масываў—плошчай у 8.000 гектараў,—які

ляжыць на правым беразе Арасы, завецца Мар'я.

Нам растлумачылі, адкуль узялася гэтая назва. Даўней балота гэта належала нейкаму багатаму пану, а ў гэтага пана была дачка Мар'я. У гонар свае дачкі пан празваў усю гэту мясцовасць—Мар'іна.

Вось нядаўны, зусім нядаўны, учорашні малюнак Мар'іна:

Вясной, калі красуня-Араса, лёгка і плаўна высьлізнуўшы з нізкіх сваіх берагоў, разьбягаецца па бязмежнаму раздольлю палескіх нізін,—Мар'іна цалком хаваецца пад вадой. Возера ў 8.000 гектараў, роўнае неабсяжнае возера, на якім сям-там узьнімаюцца кудлатыя груды залесеных выспаў, на якім сям-там тырчаць панурыя шкілеты адзінотных недалужных дрэў,—вось што робіцца з Мар'іна ў вясновыя паводкі. Вада—адзіны ўладар тады гэтых прастораў, вада ў гульлівай давольнасьці спраўляе тады шырокае сьвята свайго панаваньня.

Вада і неба,—як у легендарным біблейскім хаосе...

На лета вада сходзіць, астаецца грузкае непраходнае балота. Улетку па пояс у брудзе калупаюцца тут сяляне, выкошваючы пруткую драцяную асаку. Вывезьці сена з балота нямажна—яго складаюць у стагі і пакідаюць тут на зіму, каб потым прывезьці па саннай дарозе.

Наогул, толькі ўзімку, толькі тады, як мароз скамяніць гэту мокрую грузкую роўнядзь, як сьнег засьцеле яе густым пуховым плас- том, толькі тады робіцца Мар'іна даступным для коннай сувязі. Улетку, каб пераехаць з поўначы на поўдзень праз гэта балота, трэба рабіць аб'езд у 35—40 вёрст.

Дзе-ні-дзе на балоце, на ўскрайнах балота, жывуць сяляне. Яны выбіраюць выгодную сухую выспу, насыпех, дзеля-гадзіся раскарчоўваюць патрэбную плошчу зямлі, сяк-так ускалупваюць яе і засяваюць. Тут-жа будуецца мізэрная ўбогая хатка з яшчэ больш убогімі гаспадарчымі будынкамі.

Так на выспах, сярод дзікіх прастораў балота і лесу жывуць гэтыя самотныя пасяленцы. Іншыя з іх толькі ўзімку выяжджаюць, каб зрабіць у бліжэйшым мястэчку свае гада-

выя справункі (першае—купіць солі), і потым круглы год сядзяць нявыходна ў сваёй мярлозе, ня маючы ніякай сувязі з надворным сьветам.

Яны жывуць у беспрасьветнай цемры, у брудзе, да іх не даходзяць павевы людзкой культуры. А тымчасам шмат хто з гэтых дзікуноў жыве з матэрыяльнага боку ня дрэнна. Адабраная ў лесу зямля дае добрыя ўраджаі, а вакольныя балоты зьяўляюцца багатым пасам. Некаторыя заводзяць многа сваёй жывёлы, некаторыя бяруць на пракорм чужую, галоўным чынам—валоў. Але і маючы нават матэрыяльны збытак, паляшукі ўсёроўна жывуць цёмна, брудна, жывуць так, што жудасьць бярэ, калі блізка зазірнеш у іхнае жыцьцё.

Гэта—карціна Палесься. Гэта—карціна нядаўнага, учорашняга жыцьця Мар'іна.

Гэта—карціна ўчорашняга.

І балоты маюць свой прастор.

Мы праехалі праз бярозавую арку—такую дзіўную, наўна-ўрачыстую і сьмешную тут,

сярод глухога балота. Яшчэ цягнецца некаторы час убогі хмызьняк—з калекамі-бярозкамі, з лазой, з алешнікам, потым усё гэта зьнікае, і мы бачым перад сабой шырокі разгонны прастор.

І балоты маюць свой прастор...

Мне першы раз давялося ўбачыць такую шырокую, такую бязмежную плошчу балота. Яно разаслалася перад намі роўнай, як паверхня вады, пляенкай—шурпатае, купкаватае, зрытае, як паверхня вады пад непакойным ветрам. Яно разаслалася ў далеч, аж пакуль вокам хапіць, і здаецца, што пашло яно так без канца-краю, што разгарнулася яно ў цэлы сьвет—дзікі і магутны—у дзікую неабсяжную пустыню.

І—дзіва дзіўнае!—пачуў я ў гэтых балотных абшарах, у гэтым панурым бясплодзедзі магутную фатальную сілу Беларусі, сілу, якая вырасьце некалі з гэтай бруднай твані, з гэтай багны, якая парве некалі пуці трагічнага свайго акамянення і паўстане перад вачмі асалапелага сьвету ў грознай сваёй непарушнасці.

Перад намі ляжала Новая Зямля. Перад намі ляжала 8.000 гектараў зямлі, за якую людзі, сотні людзей, тысячы людзей, уся грамада, уся маладая задорная БССР вядзе зацятую барацьбу з стыхіяй, з якой людзі хочучь вырваць і вырвучь, вядома, усе захаваныя ў ёй сокi жыцця, усю тую дзікую фатальную сілу.

Якая жорсткая, якая магутная карціна!

Так, і балоты маюць свой шырокі вольны прастор...

Дарога, пажар, каналы і віка з аўсом.

Мы едзем па шырокай і роўнай, як страла, дарозе, засыпанай гладкім пластом жарствы і аблямаванай з абодвух бакоў глыбокімі чыстымі канавамі. Гэта—тая дарога, якую паклалі на зыбучую паверхню балота спрытныя людзі, каб дабрацца па ёй да самага сэрца свайго ўпартага ворага, каб ударыць яго ў самае жывое, балючае месца.

Тав. Гнеўка, начальнік колёнізацыйнага фонду, галоўны кіраўнік усяе тутэйшае завірухі, апавядае нам, як рабілася гэта дарога. На яго шырокім мяккабародым твары

свіціцца стрымленая давольнасьць, ён з асаблівым замілаваньнем глядзіць на дарогу, ён глядзіць на яе, як шчыры майстар на продукт свае доўгае стараннае працы. Мне здаецца, што ён гатоў зьлезьці з воза і паглядзіць яе, гэтую роўную, гладкую істужку, гэтую першую заваёву ў бязьлітаснай барацьбе з прыродай.

— З дарогі мы пачынаем. Немцы таксама робяць—гэта найлепшы спосаб. Перш-наперш—заваяваць прасьцяг, зрабіць базу для працы, а тады ўжо й далей... Трудная гэта штука. Перш мы кладзем у даўжыню пласт бярвеньня, потым упоперак засьцілаем яго фашынамі, зароўніваем зямлёй, якую выкідаем з бакавых канаў, і, нарэшце, насыпаем пласт пяску...

Далей мы даведваемся, што гэта дарога перасякае з поўначы на поўдзень увесь Мар'інскі масыў, што яна мае ў даўжыню адзінаццаць вёрст, і што яна замяняе сабою тую сапракавярстовую даль, якую трэба было раней абкружыць, каб пераехаць гэту адлегласьць.

Нас сустракае на дарозе купка сялян—адзін з іх крычыць у наш бок:

— Дзядзька Гнеўка! Гарыць! Пракосы, стагі пагарэлі!..

Я цяпер толькі зварочваю ўвагу на тое, што ў паветры чуваць востры пах смылі. Углядаюся ў далеч і бачу, што ўвесь кругавід зацягнуты пялёнкай дымавай смагі.

Гэта гарыць балота. Адразу дзікім, недарэчным здаецца мне гэта: балота гарыць! Я з задзіўленьнем прыслухваюся да гутаркі Гнеўкі з сялянамі. Ён пытаецца, ці даўно гарыць, ці шырока занялося, ці многа пагарэла сена. На апошняе пытаньне сяляне адказваюць з асаблівай жывасьцю і з відочным перавялічэньнем. Гнеўка канчае гутарку:

— Падайце заяву ў камісію—там разьбяруць і заploцяць.

І потым, ад'ехаўшы, сьрдзіта бурчыць:

— Чыстая бяда. Прыходзіцца плаціць, а ім гэта выгодна. Самі наўмысьля падпальваюць, а потым прыходзяць, скардзяцца. Патрабуюць, вядома, куды больш, чымся сапраўды страцілі!..

Я пытаюся, ці шкодзяць гэтыя пажары балоту, ці псуюць яны ўжо асушаную тарпяную глебу.

В 54905

— О, не! Наадварот. Калі згарыць верхні махавы пласт, гэта значна палягчае першачатковую апрацоўку глебы... Мы-б наўмысьля рабілі гэтыя балотныя пажары, але вось сялянскія стагі стаяць пакуль што...

— А занадта глыбока не выгарае глеба?

— Не, глыбока ня йдзе... Ды мы гэтага і не баімся. У нас ёсьць спосаб ад гэтага: мы заставім шлюзы і зробім штучнае завадненьне да патрэбнае нам вышыні...

А вось і каналы, вось тыя вены, па якіх сьцякае брудная, непатрэбная балотная кроў. Роўныя, простыя, з чыстымі, быццам адшліхаванымі сьценамі берагоў, яны шырокай сеткай пакрылі плошчу балота, падзялілі яе на правільныя геомэтрычныя фігуры. Ёхняя чорная сьвежасьць, ёхняя бліскучая чыстата ўлілі ў дзікі балотны пейзаж новае хараство, хараство парадку, сымэтрыі. Халодную нудную шэрасць махоў яны сагрэлі гарачым павевам чараўніцы-культуры.

Мы пад'ехалі да галоўнае магістралі, да шырокага каналу, які цягнецца на 20 вёрст з захаду на ўсход, пераразае ўвесь балотны масыў і, сабраўшы з усіх маленькіх вен ня-

чыстую балотную кроў, нясе яе ў раку Арасу.

Мы доўга любаваліся на гэтую дзівосную праяву людзкой сілы, людзкой усемагутнасьці, мы не маглі адвесьці вачэй ад бліскачай срабрыстай стужкі, якая лёгкай стралой панеслася ў далеч і згінула недзе далёка-далёка, за кругавідам.

Гэты дзівосна-прыгожы шырокі канал выкапаны выключна людзкімі рукамі, без дапамогі машын.

Потым мы пашлі па балоту глядзець прабныя засевы. Я сказаў—па балоту... і сапраўды, мне здавалася ўсё, што я іду па балоту. Я сыцеражліва скакаў з купінкі, на купінку, баяўся, каб не абшаснуцца, каб ня ўгрузнуць у багну. А балота гэта было сухое, як порох, у ім ужо й сьледу не асталося якой-небудзь вільгаці.

А якая-ж гэта была добрая прыгожая віка! Частка яе была ўжо скошана, і зялёныя пракосы ляжалі такімі вялізнымі гурбамі, што здавалася, быццам яны спецыяльна накладзены тут з прывезенай аднекуль травы. А няскошаная—тая стаяла высокая, чыстая,

сінява-зялёная і цешыла вока сваёй здаровай ядранай сьвежасьцю.

Віка дала (першы год пасья асушкі!) да 250 пудоў з гектара. Сяляне, якія з скептычнай насьмешкай пазіралі раней на мэліярацыйныя работы, прыяжджалі цяпер і куплялі віку па 60 кап. за луд.

Мы бачылі таксама пробныя засевы гародніны: капусту, турнэпс, буракі, моркву і г. д. Усё дало добрыя вынікі і ўсё мімаволі прымушала дзівіцца той сіле, таму нявычэрпнаму запасу жыцьця, які захаваны ў нетрах глухога балота.

Кароткае тлумачэньне.

17,5 проц. усяе тэрыторыі БССР (гэта значыць—1.650.000 дзесяцін) знаходзіцца пад балотамі. Бяз малага пятая частка ўсёй нашай зямлі выключана з сфэры сельска-гаспадарчага карыстаньня. Цэлыя раёны, цэлыя бязьмежныя прасторы ляжаць у спрадвечным бясплодзьдзі і з упартай настойнасьцю родзяць адну толькі жорсткую асаку—гэта ў лепшым выпадку,—а ў горшым—маўкліва

хаваюць гнілую сваю, нездаровую вільгаць пад пластом дзікага, нікому не патрэбнага моху.

А тымчасам, колькі закута ў гэтым спрадвечным бясплодзды таемнай сілы жыцця, колькі схована ў ім нявычэрпных магчымасцяў магутнага адраджэння змярцвелай прыроды! Цуды пышнага нябачанага росквіту, чуды нязмернага багацця і збытку, чуды чароўнага характа—вось што можа радзіць нам наша гнілое балота.

Я не выпадкова, ня сьмехам-жартам, не для прыгожага слова даў гэту назву—Новая Зямля. Так, гэта сапраўды Новая Зямля, якую мы адкрываем крок за крокам, якую мы адваёваем ад Прыроды, гэта сапраўды Новая Зямля, якая дасць нам новыя, яшчэ поўнасьцю неацэненыя перспектывы, якая выведзе нас на новыя гаспадарчыя пуцявіны.

Наркамзем БССР паставіў перад сабой задачу поруч з дробнымі мэліярацыйнымі мерапрыёмствамі павесці ў шырокіх маштабах працу па асушцы суцэльных балотных масываў, якія могуць даць вялікую плошчу выгоднай зямлі, якія могуць прытуліць сотні,

тысячы і дзесяткі тысяч сялянскіх сем'яў, што едуць цяпер у далёкія краіны, уцякаючы ад перанаселенасці, ад безьзямелья. Гэта нашы, свае колёнізацыйныя фонды, гэта—тое, што завецца на наркамземаўскай мове—унутраная колёнізацыя.

Нядаўна скончылася праца спэцыяльнай экспэдыцыі, якая дасьледвала пойму (даліну) ракі Арасы і якая знайшла там 69.000 гектараў балотнай зямлі, якую можна, асушыўшы, скарыстаць пад колёнізацыю. У першую чаргу павялі работу на Мар'інскім масыве. Работа ідзе тут ужо чацьверты год і падыходзіць к канцу. Праз год плошча зямлі ў 8.000 гектараў будзе канчаткова падрыхтавана да засяленьня. Ужо цяпер 2.000 гектараў можна пусціць пад трактар.

Гэта—першая ластаўка, гэта—першая перамога. Троху далей, на поўдзень, ужо распачата праца над другім масывам—там 30.000 гектараў балота перарабляецца ў багатую чорназемную глебу.

Гэта па Арасе. А за ёй ідзе Птыч, за Птыччу—Прыпяць і іншыя рэкі, на чарзе стаіць уся вялізная плошча Палесься. Усё чорнае

глухое Палесьсе павінна стаць квітнеючым
садам—гэта не фантазія, гэта ня прыгожыя
словы, гэта—цвёрдая рэальная наша задача.

Гэта будзе!..

Гэтага дасягне маладая, поўная жыцця
і сілы, БССР.

Вечар, поўны лірыкі і лятуценняў.

Гэта быў ціхі і мяккі восенскі вечар, такі
ціхі і мяккі, як далёкі ўспамін, як смутак аб
даўно прамінулым.

Шэрай гадзінай мы вышлі з хаты і пашлі
па сухім прытульным барку, якім пакрыта
ўся гэта вялікая—на 60 гектараў—выспа, ся-
род якога будынкі рабочага пасёлку здаюцца
таемнымі сядзібамі нейкіх лясных дзікуноў.
Зьмітро Халімонавіч узяў з сабой стрэльбу—
мы спадзяваліся сустрэць цецярукоў на іх вя-
чэрнім пералёце. Цецярукоў тут многа, і яны
блізка да сябе падпускаюць—так нам, пры-
намсі, казалі.

Паміж дрэў ужо расплываліся хвалі пер-
шага, яшчэ радкавага змроку і недзе ўгары,
па верхавінах, бязгучна лунала ўрачыстая

ціхасьць перадвячэр'я. Паветра было насычана асаблівай пяшчотай і ласкай—прыемна, радасна было набіраць поўныя грудзі гэтага паветра, набіраць разам з ім поўныя грудзі нейкага празрыстага, ціхага і трохачку сумнага пачуцьця.

У такія вечары ў чалавека глыбока адкрываецца сэрца для пераліўна-сьвежых перажываньняў, у такія вечары добра ўспамінаць і лятуець.

Мы перайшлі барок і вышлі на шэрую, засланую змрокам, лагчыну, перарэзаную шырокай канавай. Праз канаву перакінуты хісткі—з бяргеньня—масток; мы спыніліся на гэтым масту, каб паслухаць вячэрнюю цішыню Палесься.

У канаве плесканулася нейкая рыбка, недзе далёка, у бары, пакрыўджана і злосна кігкнула сава—і зноў усё ціха. А цішыня ў Палесьсі зусім асаблівая, такая цішыня, што пад яе глуха-навіслай сховай адчуваеш сябе далёкім ад усяго сьвету, ад усіх людзей, ад усёй сумятні бурлівага жыцьця.

Глыбокі спакой і глыбокае адчуваньне свайго асабістага жыцьця, сваёй асабістай

істоты навявае гэта бяздонная палеская цішыня.

Зьмітро Халімонавіч пашоў з стрэльбай паўз канаву—мы асталіся чакаць яго на мастку. Нейкая птушка праляцела над нашай галавой, і т. Гнеўка спакойна паказаў на яе:

— Цецярук. Тут іх многа. Тут безьліч усякай дзічыны. Качкі, бакасы, рабчыкі. Дзікі ходзяць цэлымі стадамі, па лясох часта сустракаюцца дзікія козы, рысі... Ну, і ваўкоў не бракуе, вядома. Словам—глухая, нечапаная старана.

Я слухаю і фізычна адчуваю нейкі востры павеў гэтае спрадвечнае дзікасьці, адчуваю яе сьвежую романтыку, яе неабдымную жорсткую веліч. І з нейкай трывожнай цікавасьцю я стараюся ўявіць сабе тое новае, што прынясе ў гэтыя нетры культура, што стораць тут сьмелыя ўпартыя людзі. Быццам пачуўшы думкі мае, тав. Гнеўка пачынае раптам гаварыць аб плянах недалёкае будучыні.

— На гэтай высьпе будзе саўгас. Пад саўгас будзе вылучана, мабыць, тысячы паўтары гектараў, а рэшта пойдзе пад індыўдуальныя гаспадаркі. Тут будзе культурны асяродак

усяго раёну, адсюль будзе распаўсюджвацца культурны ўплыў на ўсіх колёністых. Агронамічны пункт, больніца, школа—усё гэта павінна быць тут, у саўгасе. Тут будзе пабудавана электрычная станцыя, якая дасьць сьвятло ў кожную хату, якая будзе абслугоўваць нашы прадпрыемствы. Цагельная, смалярная, гута, лесапілка—усё гэта абавязкова павінна быць пабудавана тут, у саўгасе. Саўгас—на гэтай найбольшай высьпе, а на іншых—невялічкія пасёлкі, якія трымаюць самую шчыльную эканамічную і культурную сувязь з саўгасам.

— Гэта будзе цудоўная, нябачаная карціна. Гэта будзе багаты квітнеючы край. Праз гадоў пяць торп абернецца ў найлепшы чорназем, ня горшы, а мо' й лепшы за украінскага, які ня будзе баяцца ні дажджоў, ні сушы, бо ў руках чалавека будзе поўная ўлада над вадой. Сыстэма шлюзаў дасьць магчымасьць заўсёды трымаць узровень вады на такой вышыні, на якой гэта будзе патрэбна...

— Сялянскія гаспадаркі будуць пабудаваны па аднаму агульнаму пляну. Крэдыт,

які дзяржава павінна будзе адкрыць колёні-
стым, дасьць магчымасьць контролю і ўплыву
на іх у гэтым кірунку. Добрыя раскошныя
хаты, чарапічныя стрэхі, вялікія, зробленыя
па стандарту, вокны і дзьверы, зялёныя сады,
гароды...

І тав. Гнеўка, захапіўшыся, малое адну за
аднэй карціны таго новага, прыгожага, што
йдзе на зьмену дзікаму бясплодзьдзю Па-
лесься. Яго захапленне перадаецца мне, і
маё ўяўленьне пачынае дадаваць у гэтыя кар-
ціны свае барвістыя аздобы. Я бачу чыстыя
гладкія дарогі, абсоджаныя цяністымі дрэ-
вамі, я бачу зграбныя вясёлыя масты і мось-
цікі, у розных кірунках перакінутыя праз ка-
налы, я бачу гэтыя цудоўныя—роўныя і чы-
стыя каналы, аблемаваныя пышнай зеляні-
най, напоўненыя стадамі срабрыстых рыбак,
я бачу высокія задорныя антэны, я бачу цэ-
лыя сеткі тэлеграфных і тэлефонных права-
доў, я чую працавітае пыхканьне трактараў і
сырэны аўтамабіляў, я чую гудзеньні ма-
шын, і я чую...

Я чую звонкія, поўныя радасьці і шчасьця,
песьні людзей, перамогшых прыроду.

Ужо зусім сьцямнела, а мы ўсё яшчэ сталі на хісткім—з бявеньня—мастку, абгорнутыя глухой цішынёй дзікага Палесься, і гаварылі. Пачуліся важкія цвёрдыя крокі, і з цемры выплыла грузная фігура Прышчэпава.

— Нічога няма. Нават ня ўбачыў нікога. Мусіць, позна прышлі.

Ён далучаецца да нас, да нашае гутаркі. І мы ідзем назад, у пасёлак. Там нас чакае новая цікавая карціна. Увесь пасёлак, у якім змяшчаецца кіраўніцтва колфонду і жыве частка рабочых, пабудованы сярод сасновага лесу. Дрэвы шчытным колам абступілі будынкі, быццам стараюцца сьціснуць іх, затуліць, схаваць зусім у дружнай сваёй грамадзе. Цяпер, увечары, тут, высока, сярод дрэў, запалілі ліхтар, і ён абліў усю ваколіцу нейкім бледным фантастычным сьвятлом. Ё гэтым сьвятле паміж дрэў і будынкаў жвава мітусіліся, перабягалі людзі (пасёлак жыву поўным жыцьцём), і людзі здаваліся фантастычнымі стварэньнямі, жыхарамі нейкага зачарованага ляснога царства.

А троху далей, сярод лесу, чырвоным злавесным агнём гарэла вогнішча і адтуль даяталі бязладныя гукі шумлівае гутаркі.

Пра Зьмітра Халімонавіча Прышчэпава кажуць, што ён сьпіць і бачыць мэліорацыю. Я ня ведаў, што да гэтае самае пароды людзей належыць і Гнеўка, іначай я з поўным правам патрабаваў-бы, каб мяне паклалі спаць у асобным пакоі. Самыя заўзятая палюбоўнікі, сустрэўшыся пасья гадавога расстанья, не знайшлі-б у сабе такога імпэту да гутаркі, як гэтыя два балотныя фараоны. Я ўжо даўно ляжаў на ложку, у мяне ўжо даўно зьліпаліся павекі, а ў вушшу ўсё яшчэ блятаўся назольлівы пераплёт басу Прышчэпава з Гнеўкавым барытонам.

— Каналы... цагельня... фашыны... асушвацелі... гектары... гектары... гектары...

Яшчэ вось што цікава. Як асушылі балота, у Мар'іне абсалютна згінулі камары. Раней, кажуць, было іх тут безьліч. Цяпер, замест камароў, тут ужываюцца скачкі, і іх ані ня менш, як раней камароў. Я ніяк ня мог

вызначыць, да якой эгіпэцкай кары можа аднесці гэту страшэнную нахабу...

Праз непраходныя нетры.

Уявец сабе балоцьвены лес у самай дзікай, у самай глухой, якая толькі можа быць, непраходнасьці. Уявец сабе караватыя дубы, кустападобныя недаразвітыя грабы, карузлыя бярэзіны і нешта падобнае да замураных хвой—усё гэта шчытна аплеценае зарасьлямі дыбатага нязграбы-ляшчэўніку, алешніку, крушыньніку, лазьняку. Уявец яшчэ самую густую, самую бязладную, якая толькі можа быць, заваль чорнага рабраватага буралому, скрозь які ніяк не пралезці нават самаму спрытнаму чалавеку.

Вось карціна ўсходняе часткі Мар'інскага масыву. Скрозь гэтае беспрасьвецьце колфонд праводзіць (яна ўжо блізка-што скончана) шырокую, гладкую і роўную, як страла, дарогу, такую самую, як тая, што перасекла масыў з поўначы на поўдзень.

Калі едзеш па гэтай дарозе, дык дужа трудна ўявіць, што яшчэ зусім нядаўна, яшчэ

ўчора была тут непраходная цаліна. Толькі вялізныя страшныя карчы ды абломкі дрэў, раскіданыя цэлымі грудамі па бакох дарогі, з жудаснай выразнасьцю гавораць аб тым, што тут прайшла цвёрдая, жорсткая ў сваёй усемагутнасьці, рука чалавека.

Мы праяжджалі тут цьмяным—бяз сонца—нібы алавяным раньнем, якое ў сваёй бясцветнасьці асабліва рэльефна вылучала ўсе вакольныя рэчы, надавала ім глыбокую, фізычна адчувальную выразлівасьць. Мне здавалася, што гэтыя чорныя змрочныя дрэвы, гэтыя страшныя карчы наўмысьля сышліся, абступілі сыціснутаі гурмай дарогу, каб у злосьнай цікавасьці сачыць за тым, што робіцца тут, у новым, раптоўна прабітым праз чорныя нетры, прахоне.

Мае падарожнікі вялі гутарку пра паляваньне.

— Узімку тут добра біць цецярукоў з пад'езду. Сядзе гэта ён на галінку, над самай дарогай, і пазірае. Як убачыць каня, дык яшчэ зьвісьне ўніз, боўтаецца, быццам дражніцца, быццам наўмысьля паказвае, што конь зусім нестрашное для яго стварэньне. На кані

можна да самага да яго пад'ехаць. Затое па-
спрабуй падыйсьці...

Я слухаю гутарку сваіх падарожнікаў і ад-
начасна з прагнай цікавасьцю азіраюся на-
ўкола. Дзе-ні-дзе лес перарываецца невяліч-
кімі грудкамі-палянамі: гэта таксама месцы
будучых селішчаў. Гэты непразны здзі-
чэлы лес асуджаны на зьнішчэньне. З-пад гэ-
тага лесу людзі таксама вырвуць немалыя
кавалкі добрай раллі. Толькі мясьцінамі,
дзе захаваліся добрыя каштоўныя гатункі
дрэў, будуць пакінуты лясныя плошчы.

Наперадзе паказаўся сьветлы прахон—там
дробнымі пярсьцёнкамі віўся сіні дымок, там
мітусіліся ўзад і ўперад фігуры людзей. Мы
пад'яжджалі да таго месца, дзе пачынаўся
адзін з раёнаў работы.

Тут жылі рабочыя, тут стаялі іхныя «ку-
рані». Усяго на колфондзе працуе да 1500 ра-
бочых, якія асобнымі групкамі раскіданы па
ўсяму масыву. Для іх пабудавана ў розных
мясцох 8 пасёлкаў з драўлянымі баракамі,
але шмат хто з іх жыве ў куранёх, шмат каму
курані больш падабаюцца, чымся баракі.

А вось што паказваюць сабой гэтыя славу-
тыя курані.

У зямлю ставіцца дзьве пары слупоў і на
іх кладзецца дзьве пераводзіны. Да гэтых
пераводзін з двух бакоў прыстаўляюцца пал-
кі, прычым уверсе яны ня сходзяцца, а пакі-
даюць паміж сябе некаторы прахон. Выхо-
дзіць нешта падобнае на страху з шчэлкай
заместа вільчыка. Спады гэтай страхі засы-
паюцца зямлёй, фронтоны таксама сяк-так
затыкаюцца, у адным з іх пакідаюцца
дзьверы, і курэнь гатоў.

Сьпяць у ім такім спосабам. Пасярэдзіне
ўва ўсю даўжыню кураня раскладаецца цяп-
ло, дым з якога ідзе ў неба праз дзіравы
вільчык. У два рады, нагамі да агню, кла-
дуцца людзі і, сплучы, адначасна адагра-
ваюць свае адубеўшыя за дзень ногі.

Некаторыя жывуць у гэтых куранях ра-
зам з жонкамі.

Як робіцца хараство.

Тут быў канец гатовай да праезду дарогі,
і далей мы пашлі пехатой па сьвежа-накла-

дзенай на фашыны—чорнай і вязкай зямлі. Праз гоняў двое мы ўбачылі тое, што дало нам яскравае, непазбыўнае ўяўленьне аб тым, як, з якой непамернай цяжкасьцю, робіцца хараство людзкой будучыні, людзкога шчасьця.

Гэта была сьвежа-разьвернутая рана зямлі. Яе берагі—аголенае, парванае земляное мяса—былі жудасна-чорныя, мокрыя, і з іх сачылася бруднымі пацёкамі густая земляная кроў. На дне раны кроў зьбіралася ў лужыны, і ў гэтых лужынах, у гэтай бруднай сьцюдзёнай крыві цяляпаліся людзі, раскалупваючы рану зямлі, паглыбляючы яе. Каб дастаць дно, яны вылівалі на бераг густую чорную жыжку—вылівалі вёдрамі, тазамі, спэцыяльна зробленымі драўлянымі чарпакамі, і жыжка расплывалася па берагох страшнымі брыдкімі плямамі. Па пояс у брудзе—у золкім восенскім брудзе—вось як працавалі гэтыя ўпартыя будаўнікі людзкога шчасьця.

А потым замест раны працягнецца зграбны канал, які будзе цешыць вока бліскучай сваёй чыстатай і прыгожасьцю.

Я ўжо памінаў пра тое, што на гэтай цяжкой эгіпэцкай працы занята блізка 1.500 чалавек. У большай частцы гэта вакольнія сяляне, якія, карыстаючыся перапынкамі ў гаспадарскай працы, ідуць сюды, каб зарабіць пару дзесяткаў рублёў. Тут размах працы неабмежаваны, тут прымаюць усіх, хто толькі прыдзе, хто толькі згодзен узяцца за гэту пякельную працу.

Але ёсць яшчэ грабары-профэсіяналы. Гэта цікавы сваеасаблівы народ, які праводзіць на гэтай працы амаль-што ўсё сваё жыццё, які мае свае звычаі, традыцыі. Большасць такіх грабароў-профэсіяналаў—украінцы. Нават ёсць такая спецыяльная мясціна, якая пасылае ўва ўсе канцы Саюзу цэлыя тысячы валацуг-грабароў—гэта Чарнобыльскі раён на Чарнігаўшчыне.

Як толькі вясновае сонца разагрэе, распусьціць троху зімовую сьнегавую пялёнку, як толькі пакажацца з-пад яе набраклая цёплым сокам зямля, грабар разьвітваецца з сваёй сям'ёй, дае апошнія запэўненні мясцоваму крэдытору, за чый кошт прыходзілася п'янстваваць у працягу ўсёй нуднай

зімы, і выбіраецца ў далёкі сьвет шукаць сваю чорную цяглую працу. Ён не сядзіць доўга на адным месцы. Рэдка калі перабудзе ён месяц на аднэй працы. Яму ўсё здаецца, што недзе лепш, што ў другім месцы ён знойдзе сабе большую ўдачу, і ён пераходзіць так з месца на месца, аж пакуль не зьледзяніць мароз чорны дол, не замкне яго на зіму ад спрытнай грабарскай рыдлёўкі. Тады вяртаецца да свае сям'і, да свае хаты і адлежваецца ў працягу зімы, гуляе спачатку за свае, потым за пазычаныя грошы.

Грабар-украінец прыносіць у наш край многа сваіх дзіўных, часам жорсткіх звычаяў, якія мала ўласцівы нашаму беларусу. Ён перш-на-перш прыносіць да нас сваю весялосьць і бясъпечнасьць, сваю бяскрайнюю, часам нават дакучную, песеннасьць. Ён прыносіць да нас сваю шырокую дзікую гульлівасьць, якой аддаецца ён з непамерным, з адчайным нейкім запалам. І ён прыносіць да нас цьвёрдую жалезную дружнасьць, жорсткую таварыскую дысцыпліну.

Грабары-украінцы заўсёды жывуць сваёй адасобленай грамадой, сваёй дружнай замк-

нёнай хэўрай. У іх ёсьць свой выбарны правадыр, якога ўсе яны слухаюць з поўнай пакорай; яны адзін аднаго падтрымліваюць усюды, дзе трэба і дзе ня трэба; яны не па адным, а колектыўна здабываюць сабе гарэлку (яна тут, на колфондзе, не прадаецца), колектыўна яе расьпіваюць і колектыўна запэўняюць начальства, што яны, апрача чаю, абсалютна нічога ня пілі. Трудна сказаць, што больш кіруе імі ў іхным жыцьці: ці здаровы інстынкт колектывізму, ці вузкая і хворая цэхаўская адмежаванасьць.

Мінуўшы канал, мы пашлі зноў па мяккіх ліпучых камлыгах няскончанай дарогі. З гоні наперад паказаліся квяцістыя рознакалёрныя плямы, якія мерна шаваліліся абাপал дарогі. Мы падышлі бліжэй і ўбачылі, што гэта жанчыны, сотні дзьве ці больш жанчын, якія працуюць на дарозе. Работа іхная складалася з таго, што яны рыдлёўкамі перакідалі зямлю з краёў на сярэдзіну дарогі, робячы па краёх няшырокія роўныя пляцоўкі, нешта падобнае да нізкіх панэляў. Гэта работа больш лёгкая—тут ня трэба лезьці ў бруд, дубець у золкім сычюдзёным макроцьці.

Жанчыны сустрэлі нас вострымі цікавымі поглядамі—вясёлымі поглядамі, якія мімаволі выклікаюць на гутарку. Мы распытвалі іх пра работу, наогул пра жыццё—яны ахвотна апавядалі. Некаторыя скардзіліся, што даюць вялікія заданьні. Тав. Гнеўка загадаў праверыць, і аказалася, што заданьні меншыя, чымся належыць. Тады ўсе дружна сьмяяліся. Адыходзячы, тав. Гнеўка строга наказваў дзесятніку:

— Глядзі, каб мне дзяўчат ня крыўдзіў.

Стары дзесятнік весела і дабрадушна падміргваў.

Я пацікавіўся, адкуль гэтыя дзяўчаты, і мне растлумачылі, што гэта беспрацоўныя з Слуцку. Потым, троху пазьней, я даведаўся яшчэ й пра тое, што гэтыя жанчыны ўносяць у жыццё колфонду многа жывых, яскравых, а часам і досыць пікантных момантаў. Дзенная праца абсалютна не ахалоджвае іхнага дзявочага запалу: вечарамі яны збіраюцца недзе на мосьце і ў гульлівых скоках, у сьпевах шчодра раскідаюць рэшткі сваёй багатай энэргіі.

Бываюць романы. Бываюць романы, поўныя дзікай непасрэднасьці і сілы. Бываюць романы з бойкамі, з сінякамі, з скаргамі, з прымірэньнямі, з выпіўкамі і г. д.

Там, дзе ёсьць жанчына, там жыцьцё ўскладняецца. Гэта—факт.

Цікавае вандраваньне.

Усю ноч ліў страшэнны дождж. На Палесьсі дажджы дзікія, жорсткія, як і ўся прырода. Як пачне ліць, дык і льле ўвесь час, ня ўціхаючы, роўным нудным тэмпам; здаецца, што будзе ён ліць так бясконца, цэлую вечнасьць, што і ліў ён заўсёды, што зусім і ня было ніколі ўчорашняга сьветлага дня.

Мы не маглі спаць. Нас гняла прыкрая думка аб тым, што дождж засадзіць нас у чатыры сыяны, што падарожжа наша сапсуецца. Зьмітро Халімонавіч пачынаў мяне ляяць за тое, што я нешчасьлівы чалавек, што куды-б я ні паехаў, заўсёды або пойдзе дождж, або зламаецца кола, або яшчэ прытрапіцца якое няшчасьце. А я каляўся, што ў

шчырай наіўнасьці сам расказаў яму пра гэту няпрыемную асаблівасьць свайго характару.

Раньне паказала нам шэрую хмурую вонь за вакном і ня менш хмуры твар інжынэра Гнеўкі. Аднак, ён запрапановаў нам пайсьці паглядзець, як у прысутнасьці толькі-што прыехаўшага спэцыяльнага інструктара будучь спрабаваць на балоце трактар «Красный Путиловец».

На балоце, пасля такога дажджу, пасля такой патопы!..

Але я ня даў нават віду, што гэта мяне турбуе, і згадзіўся з вялікай ахвотай, з захапленьнем.

Мяне зноў ашукала балота. Я зноў спосабам бусла дзыбаў з купіны на купіну, баючыся абшаснуцца ў грузкую твань, і зноў аказалася, што навокал абсалютна суха. Гэты злосны палескі дождж не пакінуў ніякага сьледу на асушаным балоце! Толькі каналы паўней набраліся бруднай вады.

Трактар пыхкаў страшэнна заўзята і працавіта. З рашучай пасьпешнасьцю пусьціўся ён па няроўнаму купкаватаму полю, але раз-жа спыніўся. У плугох застрала дзярніна.

Потым аказалася, што плугі зусім няпрыдатны да гэтае глебы, потым аказался, што колы ня трымаюцца, улазяць у пухкі махавы дол. Аднагалосна прызналі, што трактар гэтай сыстэмы тут ня пойдзе, што на асушанай балотнай глебе патрэбен гусенічны трактар з спецыяльнымі плугамі. Такіх трактароў на колфондзе няма, а таму з 2.000 гектараў, гатовых да апрацоўкі, можна сёлета ўзьняць толькі невялічкую частку, карыстаючыся больш прымітыўнай машынай—найманымі сялянскімі коньмі.

Маленькая «неувязка»...

Пакуль круціліся каля трактару, зусім не заўважылі, як скрозь цяжкую заслону хмар праціснулася цікавае сонца і таксама зірнула на наш амбарас. Ад гэтага стала раптам сьветла навокал і весела. Пад уплывам гэтага нечаканага прасьвятленьня мы адназгодна рашылі павандраваць пехатой па балоце, падзівавацца на прыгожую геомэтрычна-роўную сетку каналаў.

Мы пашлі па берагу галоўнай магістралі, узяўшы кірунак на заходнюю частку масыву. Мы йшлі то па чыстай, гладка ўтапанай

сьцежцы над самым абрываю берагу, то па высокіх буртах—па чорных зыбурых наспах балотнай зямлі, выкінутай на бераг пры пабудове каналу. Гэтыя бурты выяўлялі сабой суцэльныя разроўненыя пляцоўкі, якія, як растлумачыў тав. Гнеўка, з цягам часу абярнуцца у добрыя дарогі нутранага, гаспадарчага значэння.

Праз пэўныя прамежкі часу дарогу перагароджвалі нам вузейшыя, але ня менш глыбокія каналы, гэтак званыя—колектары. Яны збіраюць ваду з розных мясцін балота і ўліваюць яе ў галоўную магістраль. Апрача іх, ёсць каналы яшчэ вузейшыя, зусім вузенькія—яны здаюцца чорнымі глыбокімі шчэлкамі. Такімі шчэлкамі ўся плошча асушанага масыву падзелена на роўныя дзялячкі зямлі па $2\frac{1}{2}$ гектары ў кожнай—велічыня якраз такая, якая найбольш адпавядае ўмовам апрацоўкі зямлі машынамі.

Гэтыя вузенькія каналы завуцца—асушвацелі. Законная канонізаваная форма асушвацеляў—драўляныя трубы, пакладзеныя пад зямлёй, гэтак званы закрыты дренаж. Тут сьвядома зроблены быў адыход ад гэтае

форми, і вынікі атрымаліся найлепшыя. Праз гады два, як канчаткова асядзе балота, асушвацелі на палавіне сваёй глыбіні будуць закрыты пластом фашын і засыпаны да верху зямлёй—эфэкт будзе якраз такі, як і ад драўляных труб. А тымчасам—якая эканомія грошай! Асушваньне праз закрыты дренаж каштуе блізка 300 рублёў за гектар, а праз звычайныя асушвацелі—усяго толькі 40—50 рублёў. Розьніца досыць яскравая.

Я сказаў—калі асядзе балота. Так, асушанае балота відочна асядае. Мы бачылі спецыяльна ўбітыя ў зямлю невялічкія палі, якія летась былі роўна з паверхняй зямлі—цяпер яны на пядзю і больш тырчаць над паверхняй. Згодна спецыяльных вылічэньняў і меркаваньняў балота павінна асесьці ня менш як на мэтр.

...Мы праходзілі праз шырокія пляцы абгарэлага балота. Агонь зьлізаў з яго ўсю шурпатую махавую скуру і агаліў чорнае глушае мяса зямлі. Мы навочна пераканаліся ў тым, што балотны пажар робіць добрую справу, пакідаючы пасля сябе гладкую, выгодную для апрацоўкі паверхню торпу. Сям-

там па гэтай чорнай паверхні прабівалася
сьвежая рунь асакі. Яна была густая, роўная,
зусім падобная на маладое жыта.

Ня глядзячы на тое, што ўсю ноч перад
тым ліў такі страшэнны заліўны дождж,
мясьцінамі мы бачылі рэдзенькі сіні дымок,
які ўзьнімаўся з чорнага долу. Дождж ня
здолеў да канца абтушыць упарты, уедлівы
балотны пажар.

А ў іншых мясцох нашы ногі скаўзаліся ў
нейкай жоўтай сьцюдзяністай гразі, падобнай
на рэдкую гліну. Гэта быў спэцыфічны тар-
пяны попел. Калі ён бывае сухі, ён падобны
тады на жоўтую тонкую пудру. Ён залазіць
тады ў самыя маленькія нявідныя дзірачкі, ён
пранікае ня толькі пад адзежу, а нават у
шчытныя скураныя боты.

... Яшчэ вось якую бачылі мы цікавую кар-
ціну...

Там, дзе канал трапляе ў сыпкую пяско-
вую глебу, там ніжэйшая—каля вады—частка
яго берагоў замацоўваецца лазовым плятнём.
Праз год лаза прарастае і замест плятня аба-
пал канавы, над самай вадой, зьяўляюцца
пышныя шнуры зеляніны. Прыгожы тады,

надвычайна прыгожы бывае канал, аблямаваны гэтымі суцэльнымі сьвежа-зялёнымі стужкамі!

Тав. Гнеўка з поўным правам ганарыцца гэтай прыгожай і надвычайна практычнай аздобай. Гэта—яго ўласная вынаходка, яго «сакрэт». Сапраўды, шмат дзе спрабавалі таксама рабіць, і нічога ня выходзіла: лаза не прарастала. Т. Гнеўка з гэтай прычыны дабрадушна жартуе:

— Слова такое ёсьць у мяне... замова спэцыяльная...

Мы доўга хадзілі па бязьмежнаму пераплёту каналаў, любаваліся іхным строгім парадкам і чыстай. Мы адпачывалі на высокіх і мяккіх тарпяных наспах, азіралі адтуль вакольную мясцовасьць.

Ува ўсе бакі, куды ні зірнеш, расьціраліся шырокія адкрытыя прасторы нядаўнага балота, перацягнутыя чорнымі жыламі каналаў. На некаторых з іх працавітымі мурашкамі калупаліся людзі, угару падляталі вялікія камлыгі торпу—гэтыя камлыгі здаваліся чорнымі груганамі.

У мяккім восенскім сонцы плаваў цёплы аромат лугавога сена.

Некалькі слоў пра туземцаў.

У той самы дзень пасля паўдня мы ездзілі ў вёску Кузьмічы, у найвялікшы асяродак Мар'інскіх туземцаў.

Вялікая брудная вёска. Вясной яе залівае вада, а таму ўсё збожжа, увесь корм, уся са-лома вісіць тут на высокіх асяродах, пастаў-леных цэлымі вяткамі на спецыяльна адведзе-ных для гэтага гародных пляцоўках.

Цікава пабудаваны тут сялянскія двары. Фактычна двароў—у звычайным значэньні гэ-тага слова—амаль-што няма. Стаіць убогая хата (вакенцы ня больш, як па кукішу), за хатай гужам, адзін за адным, прытуліліся дворныя будынкi—якія будынкi!—крывыя, дзіравыя, пакалечаныя будкі... Вось і ўсё. Ні платоў, ні варот, ні павецей.

Мы зайшліся ў адну сялянскую хату. У сен-цах нас прывітала ласкавым рохканьнем ху-дая сьвіньня і з спакойнай зазвычайнай спрытнасьцю ўціснулася разам з намі ў хату.

Там яе чакалі два ці тры ня менш худыя падсвінкі.

У хаце было цёмна і сыра. Пахла ўсім тым, чым толькі можа пахнуць у супольным жыльлі людзей і жывёлы. На земляной падлозе стаяла нейкая падазроная лужына. Недзе на палу, сярод каравага шмоцьця, капашыліся мурзатыя дзеці, хлопец гадоў у трынаццаць, седзячы на нізенькай калодцы, плёў лапаць, а ў парозе поркалася дзяўчына—невядома, ці зусім маладая, ці зусім старая: тут старэюць не ад гадоў, а ад бядоты.

Халодная жудасьць ахапіла мяне, як нырнуў я ў гэтае чорнае логава. Мне здалося, што я пераступіў парог некалькіх стагодзьдзяў і апынуўся ў царстве старажытнага дзікунства. І мімаволі ўнутры ў мяне шавальнуўся цень трывожнага сумненьня. Ці можна пагадзіць, злучыць у адно той магутны творчы размах, тое шырокае будаўніцтва новага шчасьця з гэтым адвечным жудасным брудам і цемраю?

Тут большасьць сялян яшчэ ня ўжываюць газы, тут большасьць хат з «грамафонамі». Так іронічна завуць чужынцы мясцовыя лучнікі. Яны сапраўды дужа падобны на трубы

ад грамафона, павешаныя шырокім канцом уніз. Пад гэтай трубой на спецыяльных кратках гараць смалякі, і дым па трубе выходзіць угару, на паветра.

Між іншага, мне казалі, што тая хата, куды мы зайшліся, яшчэ ня самая горшая ў вёсцы.

Характэрна для жыцця тутэйшых сялян тое, што яны амаль-што зусім ня ведаюць лазьні. Два разы ў жыцці як мае быць вымываецца паляшук: тады, як народзіцца, і тады, як памрэ. Гэта—горкі жарт, які зусім недалёка стаіць ад праўды.

Я прыслухваўся да мясцовае мовы, да славутага палескага дыялекту. У ім дзіўна злучаецца выразнае, падкрэсьленае і троху нібы расцягнутае беларускае аканьне з ня менш выразным украінскім аканьнем. Выходзіць досыць гучна і прыемна. У зрусыфікаваных паляшучоў аканьне значна ўзмацняецца і гутарка іхная робіцца падобнай да гутаркі паўночна-ўсходніх велікарусаў.

Трэба сказаць, што русыфікацыя адчуваецца тут досыць моцна. Я сустрэў некаль-

кіх працаўнікоў сельсаветаў, настаўніцу, студэнтаў горацкай акадэміі, якія знаходзяцца тут на практычнай працы,—усе яны гаварылі жудасна ламанай, страшэнна някультурнай мовай, якая яскрава паказвала на іхнюю наіўную і недалужную тэндэнцыю гаварыць парасійску. Мне здаецца, што я ані-ні не памылюся, калі скажу, што з гэтага боку вялікі ўплыў на вакольны раён робіць колфонд, асабліва яго кіруючая верхавіна, дзе няма амаль-што ніводнага беларускага спецыялістага, дзе аб беларусізацыі гавораць тонам адпачываючага пасьля добрага поўдню абываталя, дзе гаворыць пабеларуску толькі адзін чалавек—прадстаўнік Навукова-дасьледчага інстытуту.

Мы вярталіся назад позным надвячоркам, калі ў лесе плавалі ўжо таемныя цені, калі з лесу, з балот гналі сяляне «тавар» (так завуць тут скаціну), калі па лесе луналі працяжліва-звонкія галасы маладых пастушкоў і пастушак.

Галасы прыляталі з усіх бакоў, з усіх куткоў глухога змрочнага лесу—і было ў іх столькі мэлёдычнасьці, столькі адвечнага

лірызму, столькі бяскрайнага суму, надрыў-
насці і нейкай балючай сэрдэчнасці, што
мімаволі здавалася, быццам не галасы гэта
хлопцаў і дзяўчат, а дзівосныя стогны-
песні дзікага Палесься.

Мяне зачаравалі гэтыя галасы, я ў салод-
кім забыцці слухаў іх і ўбіраў разам з імі ў
нутро цягучыя шчымлівыя хвалі адвечнасці.
З задуменьня вывеў мяне голас Прышчэпава:

— Паглядзі! Вунь нехта месяц запаліў над
дрэвамі!

Я азірнуўся. Мы праяжджалі праз невяліч-
кую лагчынку. Навокал панурай грамадой
стаяў чорны лес—ён працягваў да нас ні то з
пагрозай, ні то з распаччу свае худыя няру-
хомыя лапы. У нагах у яго карабаціліся кры-
выя постаці валасатых карчоў і скрозь іх
блішчэлі халодна-срэбныя плямы вады.

Блішчэў месяц на небе, блішчэла вада, бяз-
гучна шапталі аб нечым чорныя панурыя
дрэвы...

Эх, ды ці варта пісаць! Усёроўна не апі-
шаш усяго характа гэтага таемнага чароў-
нага Палесься...

На люстраным улоньні.

Я буду пісаць цяпер пра раку Арасу, якую я ўяўляў спачатку троху большай за нашу менскую Сьвіслач і якая потым глыбока здзівіла і ўсьцешыла мяне сваёй надзвычайнай веліччу і хараством.

Калі вы бачылі ў Магілеве Дняпро або нават у Віцебску Заходнюю Дзьвіну, вы па іх можаце ўявіць сабе шырыню Арасы. Так, гэта шырокая раздольная рэчка, павольная ў сваім руху, зграбная і грацыёзная, як казачная прынцэса. У ёй ёсьць адна толькі загана: яна мае няроўную глыбіню. Па ёй многа сустракаецца перамелаў, многа ёсьць такіх месц, дзе можна перайсьці яе ўсю, закасаўшы ногі. Яна абсалютна несудаходная.

Гэта—пакуль-што, бо якая будзе Араса праз некалькі год, цяпер нават трудна ўявіць.

Цёплым сонечным надвячоркам прыехалі мы на Арасу. На беразе нас чакалі дзьве лодкі—вузкія, даўгія, востраносья—чыста індзейскія пірогі. Яны былі поўна набіты саломай—у іх цяжка было толькі ўлезьці, а ехаць было зусім добра. Нават праваднічыя

Нашы казалі, што ў іх можна далёка заехаць і ня вывернуцца. Хто іх ведае, можа яны і праўду казалі...

Мы ехалі страляць дзікіх качак. Гэта было досыць кур'ёзнае паляваньне, бо на ўсіх нас была адна толькі стрэльба. Па праву старэйшага паляўнічага ёй заўладаў Зьмітро Халімонавіч, і я ў думках быў шчыра ўдзячны яму: вялікі клопат ехаць са стрэльбай, асабліва калі яна з набоямі. Апрача таго, як потым выявілася, адна стрэльба бяз іншага аружжа (вёслы, палкі і інш.) зусім няпэўная штука ў паляваньні на качак.

«Пірогі» ішлі з мяккай бязгучнай шпаркасьцю. Перадвячэрняе сонца аскрава серабрыла павярхню ракі—«пірогі» з маўклівай бязуважнасьцю рэзалі гэта пышнае серабро, і на іхных разьбежна-дрыготных сьлядох серабро мітусілася ў дзікіх адчайных скоках.

Ня глядзячы на тое, што было зусім ня горача, у паветры стаяла густая нейкая млосьць—яна троху цяжарыла, наганяла ціхі спакой і лятуценнасьць. Я вальготна ўзьлёгся на груд сьвежай саломы і цалком аддаўся

спакойнаму назіраньню вакольнага хараства. Мая фантазія пачала вырабляць свае дзівосныя мудрагельствы—мне здавалася, што я перанёсься ў нейкую чароўную экзатычную краіну, у нейкае казачнае дзікунскае царства. Карціны прыроды, якая нас абкружала, дзіўна спрыялі гэтаму ўяўленьню. Нізкія, ледзь узьнятыя над вадой берагі Арасы былі пакрыты густымі зарасьлямі чароту і лазыняку—яны былі для мяне непраходнымі джунглямі, поўнымі розных драпежных зьвяроў, а высокія стагі сена, сям-там раскіданыя па берагох, здаваліся мне таемнымі вігвамамі дзікіх індзейцаў. Я наўмысьля ўзмацняў у сабе гэтае вострае адчуваньне, і я дасягаў таго, што сярод зарасьляў лазыняку паказваўся мне чырвоны твар індзейца, а з-за высокіх сьцяблоў чароту тырчэлі пруткія, нацягнутыя на цяціву, стрэлы.

... На Арасе я першы раз у поўнай меры пачуў моцны, напружаны шопат чароту. Пад ціхім, амаль-што зусім няпрыметным подыхам ветрыку ён пачынаў хістацца з асаблівай нейкай падатнасьцю, быццам—абясьсілены,

змардаваны—прасіў у некага літасьці, прасіў ратунку. І шаптаў...

Уявецца чалавека, працятага мукай і распаччу, які хоча крычаць, хоча гукаць на ратунак, і ня мае голасу, і можа крычаць толькі шопатам.

Вось так шэпча чарот. Так крычыць чарот. І ў гэтым шопатным крыку яго поўна глыбокага смутку, поўна журбы, поўна балючае крыўды. Ён кліча, ён просіць літасьці, просіць ратунку. Яго здушаны голас мае дзіўную выразнасьць—у ім чуваць жывыя чалавечыя словы:

— Ратуйце! Я гіну... Ратуйце!

А калі мацней падыхне ветрык, крык чароту пераходзіць у жудасны лямант, і тады чамусьці здаецца, што ня толькі крыўдай і смуткам поўніцца гэты лямант, што чуваць у ім цьвёрдыя ноткі злавеснага гневу, гневу, роджанага апошнім напружаньнем гора і распачы, гневу, якому мяжа—сьмерць.

Я слухаў шопат чароту, і чуў у ім здушаны гора і распаччу крык Беларусі, многапакутнай краіны, над якой бязмерным цяжа-

рам вісіць спадчына векавога прыгнѣту, якой так трудна ісьці да сьветлае будучыні.

Я ўспамінаў нашага Чарота, нашага любага слаўнага Міхася, і думаў: які ён шчаслівы, што сваю звонкую буяную творчасць здолеў звязаць адзіным магутным, поўным нацыянальнае самабытнасьці, вобразам шумлівага чароту!

Нас засьпеў на вадзе шэры вячэрні змрок. Мы разлучыліся. Лодка, на якой быў Зьмітро Халімонавіч Прышчэпаў, асталася адзаду—адтуль яшчэ чуваць былі глухія стрэлы—мы сваю быстраходную «пірогу» пусьцілі нацянькі, праз новае рэчышча, якое зрабіла сабе Араса з невялічкае, выкапанае рыбакамі, канавы.

Лодка ішла ціха-ціха, толькі мэлёдычна хліпалі, сыякаючы з вёслаў, кроплі вады, ды пад носам ціхамірна курлыккала нявідная хваля. Чарот і той сьціх—спаў ужо мусіць, змораны дзенным сваім мятушэньнем.

Узышоў на небе сьвежы чысьценькі месяц, рассыпаў па вадзе яснае халоднае серабро.

Далёка-далёка засьпявалі дзяўчаты. Потым мы пад'яжджалі бліжэй і галасы іх мацнелі,

рабіліся ўсё больш і больш выразнымі. Пелі нейкую цягучую сумную песню. Я доўга прыслухаўся, стараючыся ўлавіць хоць некалькі слоў, і, нарэшце, мне гэта ўдалося. Я пачуў:

„Нічаво мне ў міры не нада“...

Так. Гэта была старая знаёмая песня. Яны сьпявалі, праўда, яе на зусім інакшы мотыў, яна асымільвалася тут, набыла ўсе рысы сумнае беларускае мэлёды, але я ўсёроўна пазнаў яе, я адразу пазнаў гэты старадаўны мяшчанскі романс:

„Чудный месяц плывет над рекою“...

Я ўспомніў, як некалькі дзён таму назад на колфондзе сьпявалі дзяўчаты, з якой тупой стараннасьцю выводзілі яны «Накіну плац», «Ах, зачем эта ночь» і іншую дрэнь.

Мне стала сумна-сумна. Я падумаў: дакуль мы будзем жыць гэтым пазадзьдзем чужой культуры, якое з тупым салдацкім самадавольствам «преподносили» нам нашы суседзі і якое мы прымалі, як чыстае збожжа? Дакуль мы будзем збіраць з чужога стала ўбогія брудныя аб'едкі, аддаючы сваё дабро на агульную пагарду і зругу?

Яшчэ я падумаў: як часта і цяпер у наша мастацтва—у літаратуру, у тэатр, у кіно—пападае замест праўдзівых дасягненняў братняй культуры пустое бруднае пазадзьдзе, і мы з рабскай пакорай прымаем яго, мы яго ўзвышаем, мы кідаем пад ногі яму праўдзівыя пэрлы сваіх уласных дасягненняў. (Хіба можа быць што-небудзь добрае з Назарэта!). І знаходзяцца яшчэ ішакі (аслы), якія, вульгарызуючы і профануючы праўдзівыя думкі правадыроў, у тупой абмежаванасці сваёй заяўляюць, што гэта ёсць наша правільная орыентацыя!

Пра магутных жалезных зьвяроў.

Гэта быў апошні дзень нашага гасьцяванья на Новай Зямлі. Надвор'е спрыяла нам: стаяла ціхая сонечна-мяккая восень, якая грэла зямлю сваім пяшчотным дыханьнем, якая грэла людзей цёплым напамінам аб яснотах мінулага лета, аб яснотах усяго мінулага, перажытага.

Апошняя паездка наша была ў в. Ніжын—мы ехалі паглядзець, як людзі забіраюць там

у свае рукі свавольную гарэзніцу Арасу, як робяць з яе новую—сьціплую і слухмяную рэчку.

Яшчэ здалеку пачулі мы злоснае гурчэнне, быццам залёг там, у берагах ракі, нейкі страшны крыважэрны зьвер, гатовы кінуцца на кожнага, хто пасьмеліцца да яго падыйсьці. Потым пачуліся няясныя галасы людзей, і ўжо здалося іншае, здалося, што людзі злавілі крыважэрнага зьвера і ён стогне, пераможаны, абясьсілены, хрыпіць у апошніх перадсьмяротных патугах.

Мы выехалі на бераг Арасы і адразу ўбачылі таго страшнаго магутнага зьвера. Так, ён быў пераможаны. Людзі яго перамаглі і прымусілі служыць сабе, рабіць усё тое, што яны загадаюць.

Гэта была вялізная дзівосная машына. Корпус яе стаяў на шырокім понтоне—ён быў так прыладжаны, што мог варочацца то ў адзін, то ў другі бок, і гэта сапраўды рабіла машыну падобнай да нейкага жывога стварэння. Гэта ўражаньне ўзмацнялася яшчэ тым, што ад корпусу адыходзіў даўжэзны

хобат, які таксама быў рухавы—ён мог падымацца высока ўгару і спускацца ўніз, да самай вады. А на канцы хобату вісеў чорны бяздонны чарпак, ад краёў якога адыходзілі ўніз два рады сталёвых зубоў. Гэтыя зубы маглі сашчапляцца, і тады яны замыкалі ніжні прахон чарпака, а ў разгорнутым стане яны рабілі ўражаньне шырока раззьяўленай ляпы зубастага зьвера.

Мы з прагнай цікавасьцю дзіваліся з работы гэтага магутнага жалезнага зьвера. Ён паволі, быццам адчуваючы сваю бязмерную сілу, паварочваўся на сярэдзіну рэчкі, хобат яго апускаўся ўніз, і чорны чарпак, раззьявіўшы зубастую ляпу, кідаўся ў ваду і з злосьным гурчэньнем угрызаўся ў рачное дно, набіраючы поўны рот глею, пяску, падводных карчоў—усяго таго, што трапляла яму пад зубы. Потым хобат узьнімаўся ўгару, чарпак з шумам выныраў з-пад вады—зубы яго былі туга сашчэраны і спаміж іх цякла брудная густая сьліна. Потым зьвер паварочваўся назад, і чарпак, апынуўшыся над берагам, шырока раззьяўляў сваю ляпу і выхаркваў усё тое, што набраў там, на дне ракі.

Гэты зьвер завецца—зямлячарпалка. Ён прызначаны для чысткі рачнога дна, для паглыбленьня рэчкі і нават для пракопкі новага рэчышча. Ён дастае ў вадзе на тры мэтры глыбіні і мае такую сілу, што можа вырваць з зямлі самы вялізны, самы ўпарты корч.

Два такія зьвяры працуюць на Арасе. Ёх выпісалі з Нямецчыны, і немцы самі прыяжджалі сюды, каб іх паставіць. Я ніяк ня мог даць веры, каб немцы—сумленныя, акуратныя немцы—маглі нас ашукаць, але мяне запэўнялі, што гэта так. Яны паставілі некалькі дрэнных слабых часьцей, і машыны часта псуюцца.

Гэтыя машыны, выгрызаючы і паглыбляючы рачное дно, паступова пасуваюцца ўніз па Арасе. Яны праходзяць за дзень у сярэдным па дзесяць мэтраў. На працягу 180 вёрст яны павінны выгрызьці ўсе перамелы, усе заносы і на дзесяткі вёрст пракапаць новае рэчышча, каб скараціць занадта вілаватую сьцежку гарэзьніцы-Арасы. Замест гэтых 180 вёрст новая—сьціплая, слухмяная—Араса будзе прабягаць толькі 120. На ўсім працягу сваім яна будзе даступнай для

лайб, для барлін і нават для плоскадонных параходаў. Апрача таго, ад аднаго толькі ўрэгуляваньня гэтае рэчкі асушацца тысячы гектараў прырэчных балот, і значна палегчыцца асушка ўсяго басэйну.

Араса стане новай жыватворчай артэрыяй гэтага раёну.

Надзіваваўшыся з работы дзівоснага зьвєра-машыны, мы паплылі на лодках угару, каб паглядзець на сьляды гэтай работы. Там перад намі адкрылася ў поўнай сваёй велічы сіла машыны, сіла, якая можа перавярнуць усё, якая можа зьмяніць, перарабіць на новы лад увесь сьвет.

Нам давялося плысьці па новаму рэчышчу, праведзенаму скрозь глухі непраходны лес. Раней я дзівіўся сіле людзей, якія пракладалі праз нетры дзікага лесу роўную гладкую дарогу. Цяпер я ўдавая дзівіўся сіле машыны, якая праз гэtkі самы лес правяла шырокую многаводную рэчку.

Пачынаюць з таго, што высыкаюць дрэвы. Гэта і ўсё, чым трэба дапамагчы машыне. Яна сама ўжо павырывае з карэньнем тоўстыя векавыя пні, яна сама раскапае адвечную неча-

паную глебу і зробіць прытульнае чыстае ло-
гава для красуні-рэчкі.

Роўны празрысты канал, які мае 20 мэтраў
ушыркі і блізка 2,4 мэтра глыбіні—вось
сьляды работы магутнага жалезнага зьвера-
машыны.

Яшчэ паказалі нам на Арасе месца, дзе бу-
дуецца «пльвучы пасёлак». На шырокіх бар-
лінах будуць пабудаваны дамы, у якіх маюць
жыць рабочыя, што абслугоўваюць зямля-
чарпалкі. Гэтыя пльвучыя дамы разам з са-
мымі машынамі складуць вялікі рухомы ка-
раван, які будзе лёгка перакідацца з аднаго
месца ракі на другое, які, скончыўшы работу
на Арасе, можа быць скарыстаны і на любой
з іншых палескіх рэк.

Мы едзем назад, і я канчаю сваё апавяданьне.

Вось і ўсё...

Мы едзем назад. Шэрым восенскім раньнем
мы пакінулі поўную цудаў і хараства Новую
Зямлю і падаліся далей у глыб Палесься, каб
трапіць на адну з чыгуначных станцый лініі
Жыткавічы—Гомель.

Даўгая, марудная, але і надзвычайна цікавая дарога.

Мы плылі ўніз па Арасе на лёгкіх, спрытных «пірогах», і яшчэ раз я слухаў шопат чарота, і яшчэ раз любаваўся экзотычным характарам гэтае цудоўнае рэчкі.

Мы недалужна курчыліся пад заліўным дажджом, трасучыся па брудных рабраватых палескіх грэблях і пасылаючы жудасныя праклёны ўсім і ўсяму, што толькі трапляла на памяць.

Мы чыстай мясечнай ноччу пераяджалі праз глухія лясы, і нас злавесным натоўпам абкружалі фантастычныя дзівы начнога Палесься.

Мы пераяджалі праз цэлыя вадзяныя прасторы, і нашы коні звонка плёскалі па вадзе, намацаваючы пад ёй рэшткі паламанае грэблі.

Мы заяджалі ў сталіцу палескага царства, у надзвычайна прыгожы, раскінуты па крутых высокіх горах, Мазыр, мы любаваліся магутнай веліччу Прыпяці—беларускае Амазонкі.

І на працягу ўсёй гэтай маруднай дарогі мы ўспаміналі Новую Зямлю, успаміналі той

дзіўны куточак Палесься, дзе людзі * дасталі першую слаўную перамогу над балотнай стыхіяй, дзе людзі сваімі ўласнымі рукамі будуць свой будучы рай.

Зьмітро Халімонавіч Прышчэпаў дарогай казаў мне:

— Цяпер усё ясна. Цяпер я маю плян, маю сталую програму. Проблема колёнізацыі нашых балот для мяне разьвязана. Спроба зроблена, і спроба ўдалася. Цяпер астаецца практычная праца.

І ён дзяліўся са мной сваімі шырокімі сьмелымі плянамі—плянамі балотнае рэвалюцыі, плянамі перабудовы ўсёй дзікай прыроды Палесься. У яго голасе я чуў глыбокае здаволеньне, шчырую радасьць і цвёрдую надзею на посьпех.

Я радаваўся разам з ім, я разам з ім верыў у нашы будучыя перамогі.

Даўней Амэрыкі і іншыя новыя краіны «адчынялі» такім парадкам. Садзіўся які-небудзь Колюмб або Васко-дэ-Гама ў човен, настаўляў парусы і плыў, куды вочы глядзяць, аж

датуль, пакуль човен не ўразаўся ў сухую зямлю. Тады ён выскакваў з чоўна, ставіў адпаведны сыцяг і пачынаў біць туземцаў... Краіна лічылася «адчыненай».

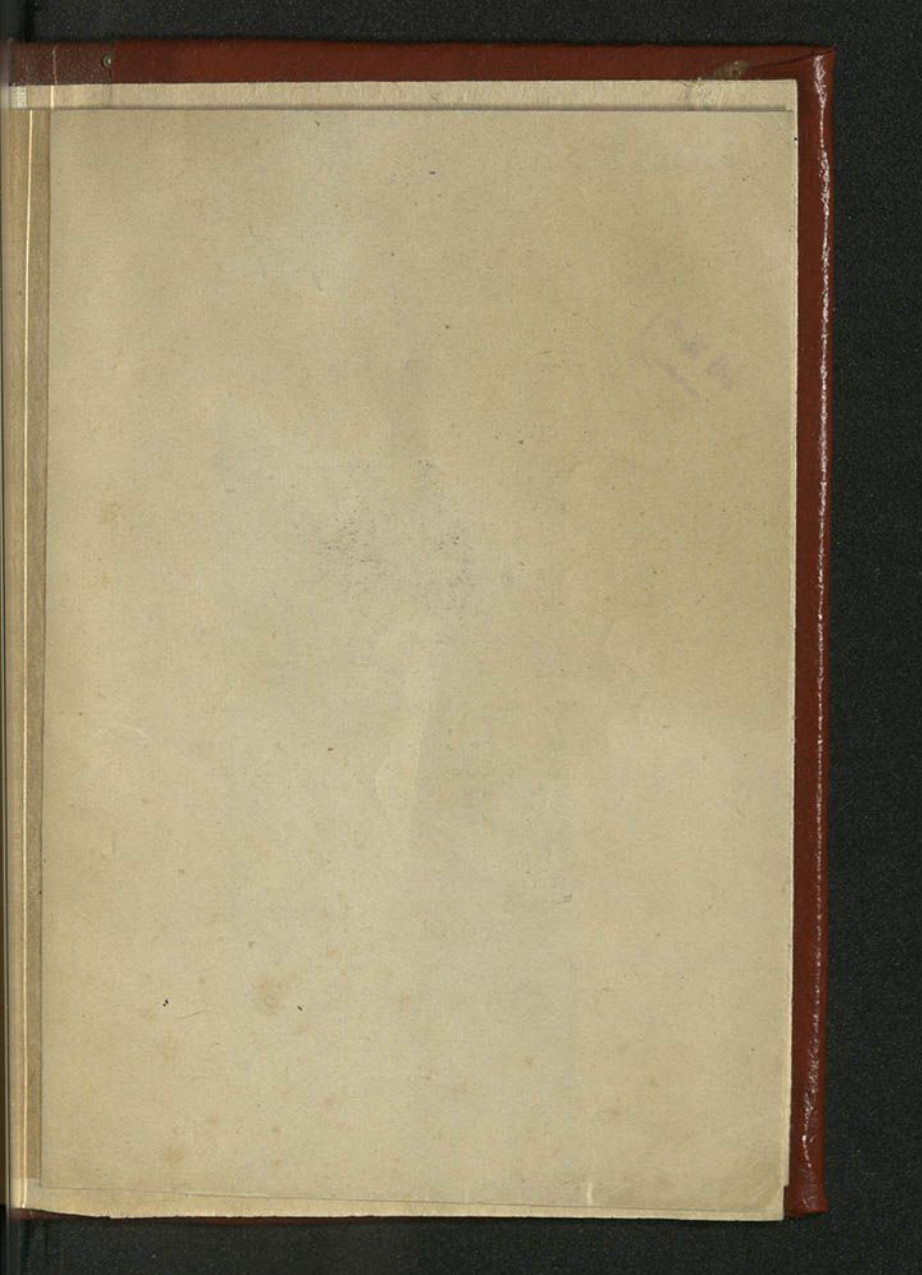
Цяпер падобныя справы робяцца зусім іначай. Цяпер людзі, узброеныя дружнай воляй, сталёвай энэргіяй і ўпартасьцю, уступаюць у зацятую барацьбу з Прыродай і крок за крокам, гоні за гонямі забіраюць тэрыторыю яе дзікага царства.

Вось як цяпер адкрываюцца Новыя Зямлі...

З ь м е с т .

	<i>Стар.</i>
Мы выехали	3
Мы едем	7
На парозе Новай Зямлі	10
Гістарычнае мінулае Новай Зямлі	14
І балоты маюць свой прастор	17
Дарога, пажар, каналы і віка з аўсом	19
Кароткае тлумачэньне	24
Вечар, поўны лірыкі і лятуценняў	27
Праз непраходныя нетры	34
Як робіцца хараство	37
Цікавае вандраваньне	43
Некалькі слоў пра туземцаў	50
На люстраным улоньні	55
Пра магутных жалезных зьвяроў	61
Мы едем назад, і я канчаю сваё апавяданьне	66

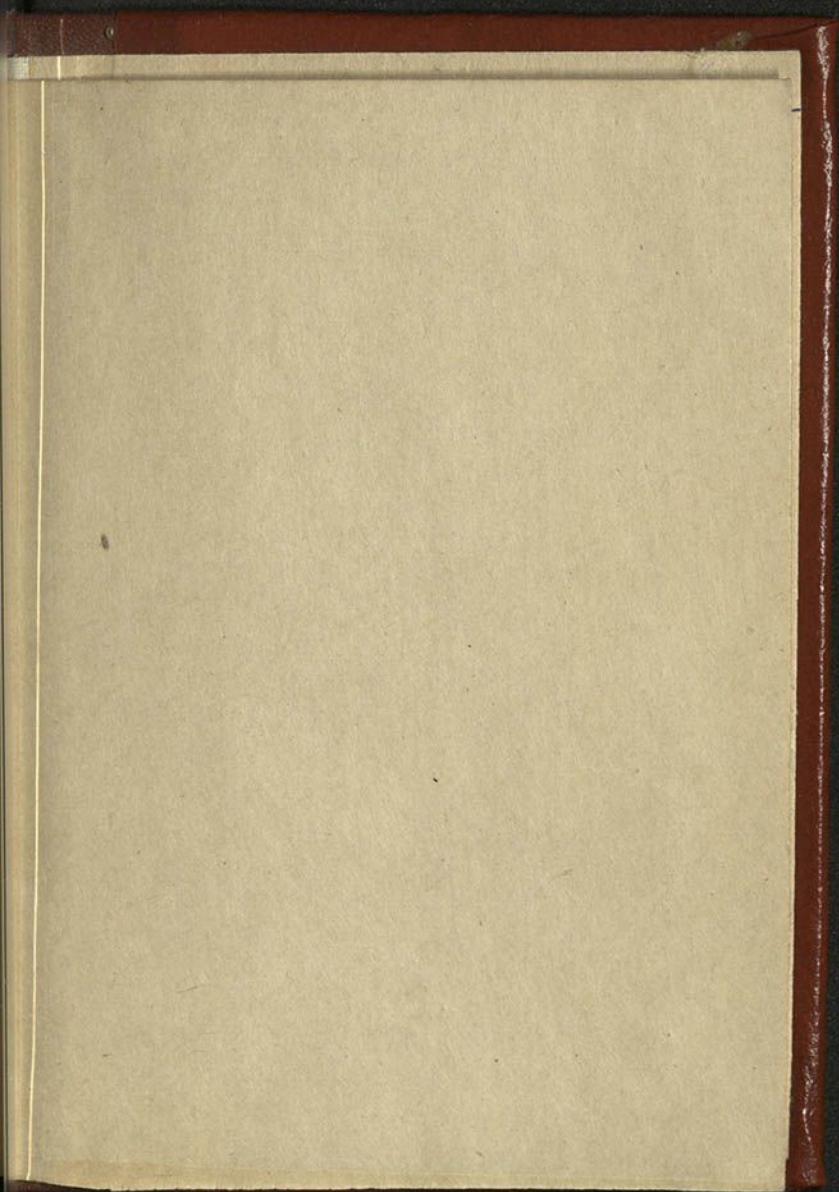

ЦАНА 25КАП.

401

643 16-5

Бет. адгээ

1994 г.

+

B00000004 10080